

ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ЗАПОРУКА ДОВГОТРИВАЛОГО МИРУ ЧИ ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ?

Аналітична доповідь Центру Разумкова
Червень 2026

Публікацію створено Центром Разумкова за підтримки Фонду «Аскольд і Дір», що адмініструється ІСАР Єднання в межах проекту «Сильне громадянське суспільство України – рушій реформ і демократії» за фінансування Норвегії та Швеції. Зміст публікації є відповідальністю Центру Разумкова та не є відображенням поглядів урядів Норвегії, Швеції або ІСАР Єднання.

ЗМІСТ

4	РЕЗЮМЕ
5	ВСТУП
5	ЗОВНІШНІ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ: ФОРМИ, ВАГОМІСТЬ І ЗАСТЕРЕЖЕННЯ
6	НЕОБХІДНІСТЬ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ
8	ВАЖЛИВІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ГАРАНТІЙ З ОГЛЯДУ НА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ
11	ГОЛОВНІ КОМПОНЕНТИ, КЛЮЧОВІ ГРАВЦІ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ КОМПЛЕКСУ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
14	ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДОДАТКИ	
17	Додаток 1. ГРОМАДСЬКА ДУМКА СТОСОВНО ПЕРСПЕКТИВ І АСПЕКТІВ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
23	Додаток 2. ЕКСПЕРТНІ ОЦІНКИ ПЕРСПЕКТИВ І АСПЕКТІВ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
28	Додаток 3. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АКТИ ТА ДОКУМЕНТИ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ СТОСОВНО БЕЗПЕКОВИХ ГАРАНТІЙ
28	Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією (1997 р.) (витяг)
28	Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (1994 р.) (витяг)
29	Статут Організації Об'єднаних Націй, Глава VII
31	Північноатлантичний договір (1949 р.) (витяг)
32	Договір про Європейський Союз (2009 р.) (витяг)

Фото обкладинки: О. Стельмашевська, «Вечірній Київ».

У разі використання інформаційно-аналітичних матеріалів, посилання на видання є обов'язковим.

РЕЗЮМЕ

Однією з ключових передумов досягнення домовленостей про завершення російсько-української війни є надання Україні міжнародних гарантій безпеки. Це питання є одночасно наріжним каменем мирного плану та каменем спотикання на шляху досягнення домовленостей як з країною-агресором, так і з ключовими партнерами – потенційними гарантами безпеки України.

Нинішні публічні дискусії переважно сфокусовані на формальних аспектах безпекових гарантій, які Україна мала б отримати шляхом набуття членства в НАТО, ЄС, або ж укладання двосторонньої угоди зі США. Водночас питання гарантій безпеки є більш комплексним, ніж отримання формальних зобов'язань від однієї потужної держави чи групи країн про надання допомоги в разі збройної агресії. Саме так, в комплексі слід розглядати усі можливі національні та міжнародні політико-правові, військово-політичні, військово-технічні та фінансово-економічні компоненти, які б унеможливили поновлення агресії проти України на довгострокову перспективу.

Окремої уваги заслуговує питання американських гарантій – їх ціни та цінності, доцільності та надійності. Чинна адміністрація США вимагає від офіційного Києва реальної та надзвичайно високої плати за

свої гарантії у формі природних ресурсів та відмови від територій, пропонуючи Україні лише примарні вигоди та декларативні обіцянки на тлі демонстративного нехтування інтересами союзників по всьому світу.

Загалом, на сьогодні немає підстав говорити про реальні перспективи отримання Україною таких міжнародних безпекових гарантій, які би не просто відкрили шлях до припинення вогню, зупинення бойових дій на поточній фазі війни, але унеможливили би поновлення агресії росії, тим більше – створили би такий механізм стримування та покарання, який змінив би стратегічні погляди агресора на потенційні здобутки-втрати на користь відмови від силових методів. Передусім це спричинено неготовністю жодного з потенційних гарантів до прямого воєнного зіткнення з росією. Водночас існують певні передумови для поступового формування такого «набору» гарантій, яке би максимально наближалось до означеної мети.

Відтак, сьогодні як ніколи важливим є формування критичного погляду на перспективи отримання та на суть формальних гарантій безпеки, що сприятиме максимально обґрунтованій позиції України в мирних переговорах і мінімізації імовірності повтору помилок на зразок Будапештського меморандуму.

ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ЗАПОРУКА ДОВГОТРИВАЛОГО МИРУ ЧИ ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ ЗАВЕРШЕННЯ ВІЙНИ?

ВСТУП

Питання гарантій безпеки України є однією із ключових передумов досягнення ймовірних домовленостей про завершення російсько-української війни – наріжним каменем мирного плану та водночас каменем спотикання на шляху досягнення цих домовленостей. Довгострокові гарантії безпеки для України є однією із принципових вимог до змісту перспективної мирної угоди з боку офіційного Києва, українського суспільства та європейських партнерів. Ідеться як про міжнародні гарантії забезпечення режиму припинення вогню та розведення сил на етапі завершення активної фази бойових, так і про надійні гарантії унеможливлення поновлення агресії проти України на довгостроковий період після формалізації мирних домовленостей.

Термін «гарантії» не слід трактувати дослівно. Історія знає приклади як надійних міжнародних гарантій, так і порожніх обіцянок, коли «гаранти безпеки» лише співчували жертві агресії, а самі вдавалися до акту агресії чи ставали союзниками агресора. Попри те, що навіть юридично зобов'язуючі, детально виписані гарантії не дають стовідсоткової надійності, їх наявність суттєво посилює національні спроможності стримування та протидії агресії, змушуючи потенційного агресора враховувати військові та політичні ризики конфронтації з більш широкою коаліцією союзників.

Наявність реалістичного та критичного ставлення до перспектив отримання та значимості формальних гарантій безпеки є надзвичайно важливою для формування

максимально обґрунтованих позицій України в мирних переговорах і мінімізації ризиків повтору помилок на зразок Будапештського меморандуму.

ЗОВНІШНІ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ: ФОРМИ, ВАГОМІСТЬ І ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Під терміном «гарантії безпеки» розуміються односторонні та взаємні зобов'язання одних країн надавати іншим всебічну безпекову допомогу, включно з військовим захистом від зовнішньої агресії. У деяких випадках цей термін також означає взаємні зобов'язання про ненапад. Гарантії безпеки зазвичай закріплюються в юридично зобов'язуючих договорах (формальні гарантії). Саме обов'язковий характер відрізняє ці угоди від «запевнень», що вважаються політичною декларацією, а не зобов'язанням (неформальні гарантії).

В реальності, навіть юридично зобов'язуючі гарантії не дають стовідсоткової впевненості у їх надійності, але юридично оформлені двосторонні та багатосторонні оборонні союзи (альянси, коаліції, блоки) посилюють індивідуальні спроможності стримування та протидії агресії. Будь-який потенційний агресор змушений враховувати ймовірність конфронтації не лише з об'єктом нападу, але й більш широкою коаліцією, та оцінювати відповідні військові та політичні ризики¹.

Термін «гарантії» не слід трактувати дослівно, коли стосується зобов'язань держави чи групи держав надавати військовий захист жертві агресії. Є чимало історичних свідчень², коли міжнародні гарантії безпеки,

¹ Більш детально див. Капітоненко М., Теорія та практичні механізми гарантій безпеки. – eKNUTSHIR, <https://ir.library.knu.ua/server/api/core/bitstreams/c5974a33-6118-46f4-ad97-00c20e7dc92d/content>; Високі ставки: чому так важко узгодити гарантії безпеки для України. – The International Crisis Group, <https://www.crisisgroup.org/uk/europe-central-asia/ukraine-russia-internal-united-states/high-stakes-promises-challenge-security-guarantees-ukraine/1/1>.

² Морфінов С. Гарантії безпеки. Коли в історії вони працювали, а коли пасували. – BBC News Україна, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c8rvxm116mхo>.

покликані не допустити чи зупинити вторгнення ворожих армій, дійсно працювали десятиліттями або ж виявилися порожніми обіцянками. Більше того, «гарант безпеки» може сам вдатися до акту агресії або ж стати союзником агресора. Навіть найретельніше вивірені формулювання та юридично бездоганно закріплені договірні зобов'язання мають певні обмеження та не дають 100% впевненості, що держава-гарант вступить у війну, якщо це не відповідає її національним інтересам, або ж ризики дотримання зобов'язань суттєво перевищують ризики нехтування ними.

Наприклад, ст. 5 Північноатлантичного договору³ (див. Додаток 3), яка наразі небезпідставно вважається найбільш надійною гарантією колективної безпеки, також дає членам Альянсу певний простір для вибору опцій її застосування, тобто «здійснення дій, які вважатимуться необхідними...». Більш того, положення ст. 11 про виконання умов Договору «усіма Сторонами, згідно з їхніми відповідними конституційними процедурами», може бути використане владними та опозиційними політичними силами держав-членів для затягування процесу реагування чи обмеження характеру та масштабу дій з виконання союзницьких зобов'язань. Попри більш докладний і конкретизований виклад процедур, подібні невизначеності притаманні й Договору про Європейський Союз (див. Додаток 3)⁴.

Примітно, що ст. 4 Договору про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу (Варшавський договір 1955 р.)⁵ та ст. 4 Договору про колективну безпеку (Ташкентський договір)⁶ містять доволі схожі формулювання ст. 5 Північноатлантичного договору і ст. 42.7 Договору про ЄС стосовно колективної оборони та зобов'язань кожної із Сторін договору. Тобто, як

держави-члени НАТО, так і держави-члени анти-НАТОВського блоку у ключових статтях своїх засадничих договорів декларували готовність до колективної відповіді на напад, залишаючи певну невизначеність стосовно формату власних зобов'язань негайного надання необхідної допомоги, включно з військовою, та підтримки наявними у їх розпорядженні засобами.

Усвідомлення цих та інших обмежень міжнародних безпекових гарантій та особливостей їх реалізації важливе для формування реалістичності очікувань від потенційного набуття повноправного членства в НАТО (чи ймовірних альтернативних коаліціях), або ж при розгляді варіантів «NATO-light» чи гарантій безпеки «на зразок ст. 5»⁷.

Однак, попри розуміння застережень стосовно обмежень будь-якої системи колективної безпеки та надійності зовнішніх безпекових гарантій загалом, наявність взаємних оборонних зобов'язань, зафіксованих у міжнародних договорах, здатна суттєво посилити національні спроможності стримування. Навіть гіпотетична ймовірність реалізації безпекових гарантій союзниками потенційного об'єкта нападу може стати вирішальним фактором стратегічної невизначеності у розрахунках потенційного агресора.

НЕОБХІДНІСТЬ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ ДЛЯ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ

Практично увесь період новітньої історії російсько-українських відносин є перманентним міждержавним конфліктом⁸, розвиток якого відбувався по переважно висхідній ескалаційній траєкторії з низки об'єктивних і суб'єктивних причин. Сьогоднішній стадії (2014 р. – ...) кульмінації конфлікту до рівня повномасштабної війни передував

³ Північноатлантичний договір, Вашингтон, округ Колумбія, 4 квітня 1949 р. – NATO, <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1949/04/04/the-north-atlantic-treaty?selectedLocale=uk>.

⁴ Договір про Європейський Союз. – zakon.cc, <https://zakon.cc/law/files/b5cdf905884e9748c9b69fb8d2df63ea851f32ad0a4b851e9516fb8707308479.pdf>.

⁵ Договір про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу. – United Nations Treaty Collection, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20219/volume-219-I-2962-Other.pdf>.

⁶ Договір про колективну безпеку від 15 травня 1992 р. – Офіційний сайт ОДКБ, https://odkb-csto.org/documents/documents/dogovor_o_kollektivnoy_bezopasnosti/#loaded.

⁷ Meloni Offers Plan to Aid Ukraine in a Day If Russia Resumes War. – Bloomberg, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-08-20/meloni-offers-plan-to-aid-ukraine-in-a-day-if-russia-resumes-war>.

⁸ Ю. Якименко та ін., Україна: 30 років на європейському шляху. – Центр Разумкова, <https://razumkov.org.ua/uploads/2021-nezalezhnist-30.pdf>.

тривалий латентний період (1991-2013 рр.) з притаманними йому циклами послаблення та посилення напруги у двосторонніх політико-дипломатичних, економічних, культурних відносинах, а також низкою небезпечних інцидентів на межі застосування або ж обмеженим застосуванням військової сили⁹.

У лютому 2026 р. минуло чотири роки з моменту початку повномасштабної російської збройної агресії проти України та 12 років від початку російсько-української війни. Нинішня війна розпочалася у 2014 р. з російської гібридної агресії (майже безкровного вторгнення «зелених чоловічків» на територію Криму) та незабаром переросла у активні бойові дії на сході України за безпосередньої, але прихованої участі регулярних підрозділів російської армії («іх-там-нет»). 24 лютого 2022 р., після семи років перманентних переговорів (за участю росії у ролі посередника) з врегулювання конфлікту, «замороженого» Мінськими домовленостями¹⁰ (з росією у ролі а-ля гаранта), путінський режим розпочав наступну стадію ескалації у формі неприхованої та повномасштабної збройної агресії.

Забігаючи наперед до питання майбутніх домовленостей про припинення війни і договірно-правового врегулювання післявоєнного формату двосторонніх відносин, слід зазначити, що на момент початку збройної російської агресії (2014 р.), між рф та Україною було формалізоване взаємне визнання суверенітету, незалежності та територіальної цілісності на рівні двосторонніх угод¹¹ (див. Додаток 3), які не стримували

кремль від перманентних заяв і дій, недружніх по відношенню до України.

Окрім того, зобов'язання рф «поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України» були зафіксовані на міжнародному рівні, починаючи від Статуту ООН¹² і Гельсінського Заключного акту Наради з безпеки та співробітництва в Європі (1975 р.)¹³ до сумнозвісного Будапештського меморандуму 1994 р.¹⁴ (див. Додаток 3).

Найвний досвід порушення рф міжнародних зобов'язань і двосторонніх договорів дає вагомий підстави для сумнівів у надійності будь-яких домовленостей, скріплених підписом російської держави, але не підкріплених інструментами примусу до їхнього виконання. На тлі кризи або ж, фактично, вакууму довіри як наслідку неспровокованої воєнної агресії та численних фактів порушень міжнародних конвенцій про закони і звичаї ведення війни¹⁵, в Україні та у великій частині західного політичного та експертного середовища сформувалася впевненість у недоговороздатності росії та зневіра стосовно перспектив дотримання росією взятих на себе зобов'язань.

На поточному етапі пошуку політико-дипломатичних рішень завершення війни обґрунтовані сумніви у намірах росії в подальшому дотримуватися зобов'язань про ненапад також поділяються абсолютно більшістю українських громадян та вітчизняною експертною спільнотою. Так, із твердженням, що росія «порушить угоду і нападе на Україну, як тільки це їй буде зручно»,

⁹ Ю.Якименко та ін., Україна: 30 років на європейському шляху. – Центр Разумкова, <https://razumkov.org.ua/uploads/2021-nezalezhnist-30.pdf>.

¹⁰ Комплекс мер по выполнению Минских соглашений. – OSCE, <https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/5/b/140221.pdf>.

¹¹ Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією (1997 р.). – Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text.

¹² Статут Організації Об'єднаних Націй. – Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

¹³ Нарада з безпеки та співробітництва в Європі. Заключний акт. – Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_055#Text.

¹⁴ Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (1994 р.). – Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.

¹⁵ Омбудсман України: звіт ООН – підтвердження злочинів РФ. – Секретаріат Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, https://ombudsman.gov.ua/news_details/ombudsman-ukrayini-zvit-onn-pidtvrdzhennya-zlochiv-rf; Експерти ОБСЄ оприлюднили звіт про злочини Росії проти українських військовополонених – у МЗС відреагували. – Укрінформ, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4040748-eksperti-obse-opriludnili-zvit-pro-zlocini-rf-proti-ukrainskih-vijskovopoloneni-h-u-mzs-vidreaguvali.html>; Organization for Security and Co-operation in Europe. Office for Democratic Institutions and Human Rights. – OSCE, <https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/a/0/598042.pdf>; IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. – Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text.

погоджуються 61,6%¹⁶ опитаних громадян і 93,3% експертів¹⁷.

Отже, чи не єдиним запобіжником від порушення кремлем домовленостей як на ранньому етапі припинення активних бойових дій, так і на більш тривалий період після завершення збройної фази конфлікту теоретично могло б бути створення механізму стримування та покарання, який би змінив стратегічні погляди агресора на потенційні здобутки-втрати, на користь відмови від силових методів.

Що стосується формальної сторони майбутніх домовленостей про ненапад як головного змісту гарантій безпеки для України з боку РФ, то їх текст може де-факто відтворити, наприклад, зазначені вище статті Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією (1997 р.) з посиланнями на відповідні положення Статуту ООН і зобов'язання по Заключному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі. **Водночас цього разу такі універсальні декларації про добрі наміри мають бути підкріплені юридично зобов'язуючими зовнішніми гарантіями з обов'язковим визначенням відповідних механізмів та інструментів їх реалізації.**

ВАЖЛИВІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ГАРАНТІЙ З ОГЛЯДУ НА ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ

Після більш ніж чотирьох років бойових дій високої ефективності, збройне протистояння має всі ознаки «війни на виснаження» та патової ситуації, коли жодна із сторін не отримала переконливої військової перемоги та не володіє потенціалом здобуття такої перемоги в осяжній перспективі.

Відсутність суттєвого прогресу на політико-дипломатичному фронті значною мірою пояснюється ілюзорною впевненістю кремля у спроможності виграти війну на виснаження та відповідно досягти цілі знищення України як суверенної та незалежної держави. Реалістичність такого сценарію наразі виглядає малоімовірною з огляду на

проблеми, з якими зіштовхнулася російська армія та економіка, з одного боку, та на потенційні спроможності України (за підтримки партнерів) чинити опір російській агресії, з іншого.

Найбільш імовірним способом завершення війни (станом на момент публікації) видається політико-дипломатичне рішення, що передбачає взаємні компроміси від кожної зі сторін.

Позиція офіційного Києва стосовно передумов початку мирних переговорів з кремлем та відповідно прийнятних для України компромісів, зазнала доволі суттєвих змін після обрання Д. Трампа на другий термін і відповідних трансформацій у підходах з боку стратегічного партнера до врегулювання російсько-українського конфлікту. Президент України В. Зеленський під тиском нового очільника Білого дому був змушений поступово пом'якшувати попередні категоричні вимоги стосовно початку переговорів і змісту мирних домовленостей, погоджуватися на суттєві компроміси або ж висловлювати готовність до таких компромісів і поступок, які не виходять за «червоні лінії» для Української держави та суспільства. Однією з принципових вимог для України є включення до тексту мирної угоди міжнародних зобов'язань, насамперед з боку США, стосовно надійних і довгострокових гарантій безпеки України.

Варто зазначити, що українське суспільство послідовно декларує безкомпромісне ставлення до необхідності гарантій запобігання російській агресії та не готове жертвувати довгостроковими перспективами миру заради негайного припинення вогню. Так, оцінюючи аспекти можливої мирної угоди з росією, 73,1% опитаних громадян вважають неможливими поступки стосовно реальних гарантій безпеки, позиція ж українських експертів (90%) є ще більш безкомпромісною (див. Додатки 1,2).

Основою тристороннього переговорного процесу (Україна-США-РФ) станом на кінець травня 2026 р. є проєкт **мирного плану припинення російсько-української війни** із

¹⁶ Докладно див.: Громадська думка стосовно гарантій безпеки, Додаток 1 цього видання.

¹⁷ Докладно див.: Позиції експертів стосовно гарантій безпеки, Додаток 2 цього видання.

20 пунктів¹⁸, в основному погоджених між Україною, США та Європою. Більшість пунктів зазначеного проєкту безпосередньо чи опосередковано стосуються гарантій безпеки України, зокрема:

Пункт 1 – підтвердження суверенітету України.

Пункт 2 – угода про ненапад між росією та Україною; механізм моніторингу для контролю за лінією зіткнення.

Пункт 3 – міцні гарантії безпеки для України.

Пункт 4 – чисельність ЗСУ на рівні 800 тис. у мирний час.

Пункт 5 – гарантії безпеки від США, НАТО та європейських держав-підписантів за зразком ст. 5.

Пункт 6 – законодавче закріплення росією політики ненападу стосовно Європи та України.

Пункт 7 – визначення конкретних термінів вступу України в ЄС і надання короткострокового привілейованого доступу до ринку Європи.

...

Пункт 11 – підтвердження Україною статусу без'ядерної держави.

...

Пункт 14 – території (неузгоджений).

Пункт 15 – взаємна відмова від застосування сили для зміни територіальних домовленостей.

...

Пункт 19 – контроль і гарантії виконання Радою миру під головуванням Президента США Д. Трампа.

Пункт 20 – негайне та повне припинення вогню після погодження угоди.

Як зазначено вище, проєкт мирного плану погоджений лише однією стороною конфлікту і кремль, безумовно, і надалі намагатиметься вимагати подальших поступок від офіційного Києва, у т. ч. в частині, що стосується довгострокових гарантій безпеки. Незалежно від того, які ще поступки може зробити Україна під тиском об'єктивних обставин чи «партнерського шантажу», росія (путінський режим, держава та значна частина населення), очевидно, залишиться

незадоволеною досягнутим результатом, далеким від максималістських цілей. Більше того, навіть після відходу путіна від влади з тих чи інших причин, існує велика ймовірність, що без «деколонізації» російської імперії¹⁹ процес «депутінізації» (розрядки/перегрузки/перестройки тощо) триватиме недовго – скоріше за все не більше одного виборчого циклу. Після того напевне розпочнеться черговий період «вставання з колін», живильним середовищем якого стане закладена в «генетичному коді» російської імперії невгамовна жага помсти, експансії, відновлення величі²⁰, а також, підтримувана страхами, укорінена впевненість Заходу в непохитності росії.

Зрозуміло, що конкретні часові рамки «реваншу» залежатимуть від кількох чинників, у т. ч. динаміки розвитку (падіння) економіки росії, соціально-демографічної та гуманітарної ситуації на більшості її території, стану відносин між групами владної еліти та бізнесу тощо. Однак у принципі це не вирішує проблему повторної агресії, але, скоріше, відтерміновує її.

Отже, припинення активних бойових дій не призведе до надійного врегулювання російсько-українського конфлікту за результатами війни, яка не лише не вирішила, але й поглибила політичні протиріччя та причини, що призвели до збройного конфлікту, зруйнувала залишки взаємодовіри та поваги до двосторонніх домовленостей чи міжнародних зобов'язань російської держави.

Таким чином, чи не єдиним запобіжником від порушення кремлем домовленостей як на ранньому етапі припинення активних бойових дій, так і на більш тривалий період після завершення збройної фази конфлікту теоретично могло б бути (крім усунення самого джерела загрози) створення міжнародного механізму стримування та покарання, який би змінив стратегічні погляди агресора на потенційні здобутки-втрати на користь відмови від силових методів.

¹⁸ Проєкт мирної угоди – Зеленський назвав 20 пунктів і розкрив деталі. – Укрінформ, <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/4072918-proekt-mirnoi-ugodi-zelenskij-nazvav-20-punktiv-i-rozkriv-detali.html>.

¹⁹ «Підтримка України – не благодійність». Європа має працювати над капітуляцією Росії – текст депутата Бундестагу і німецької соціологині. – NV, <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/peremoga-ukrajini-chomu-bezumovna-kapitulyaciya-rosiji-ye-shlyahom-domiru-v-yevropi-50608104.html>.

²⁰ Сергей Караганов: «Некоторые страны Европы должны погибнуть». – Хвиля, <https://hvylya.net/interview/326923-sergey-karaganov-nekotorye-strany-evropy-dolzhny-pogibnut>.

Насправді, такий механізм передбачений Главою VII Статуту ООН (див. Додаток 3), де зазначені умови і процедури примусу до миру. Проте запровадження такого механізму стримується правом вето ядерних держав – постійних членів Радбезу ООН, обмеженим бюджетом миротворчих операцій і стриманістю членів ООН надавати військовий контингент до миротворчих операцій, пов'язаних із загрозами людських втрат.

Міжнародний досвід середини ХХ – початку ХХІ ст. свідчить, що припинення війни, особливо коли це відбувається за участі зовнішніх миротворців, доволі рідко гарантує шлях до тривалого миру. Показовим є той факт, що протягом останніх десятиліть на планеті фіксується в середньому близько 50 активних збройних конфліктів та 60 миротворчих операцій (переважно з підтримання миру, а не примусу до нього), які також тривають роками та десятиліттями, не досягаючи цілі відновлення тривалого миру. Отже, зусилля міжнародної спільноти в більшості випадків є недостатньо ефективними в примушенні ворогуючих сторін до виконання добровільно взятих чи нав'язаних під примусом міжнародних санкцій зобов'язань²¹.

Проблема врегулювання російсько-українського конфлікту є одночасно доволі типовою і унікальною для сучасних мирних процесів. Головною ж відмінністю російсько-українського конфлікту є особливий статус однієї із сторін конфлікту – російської федерації, що володіє правом вето у Раді Безпеки ООН та найбільшим у світі ядерним арсеналом.

Окрім довгострокових гарантій від поновлення російської агресії, залишається відкритим питання забезпечення дотримання імовірних домовленостей про тривале припинення вогню як першого та критично важливого етапу завершення війни.

Спроможність учасників мирного процесу забезпечити режим припинення вогню та дотримання домовленостей сторонами

конфлікту стане першим серйозним випробуванням мирного плану.

Як свідчить міжнародний досвід врегулювання збройних конфліктів, що менше часу пройшло після припинення вогню, то вищими є ризики поновлення бойових дій. Навіть за наявності добрих намірів чи вимушеної необхідності дотримання перемир'я на рівні військово-політичного керівництва ворогуючих сторін, на заваді мирного процесу можуть стати окремі «спойлери миру» або ж «бенефіціари війни», інтересам яких не відповідає мир як такий, або ж умови його укладання. Це не обов'язково стосується лише ветеранів (насамперед російських), незадоволених ставленням до них з боку держави та інших громадян або проблемами реінтеграції до цивільного життя, але й більш широкого спектру суспільства, у т. ч. політиків, радикальних політичних партій і громадських рухів, воєнно-орієнтованого бізнесу та криміналу.

Досвід діяльності Спеціальної моніторингової місії СММ ОБСЄ в Україні²² (21 березня 2014 р. – 31 березня 2022 р.) є наглядним свідченням «ефективності» міжнародного моніторингу дотримання сторонами режиму припинення вогню, непідкріпленого механізмами примусу порушника до виконання зобов'язань. З нещодавнього досвіду показовим є «дотримання» триденного перемир'я, ініційованого Президентом США Д. Трампом, 9-11 травня 2026 р. Так, попри відсутність масованих ракетно-дронових атак на тиллові регіони України, режим припинення вогню жодним чином не вплинув на інтенсивність бойових дій на фронті та кількість обстрілів прифронтових населених пунктів²³.

Важко уявити, яким може бути механізм ефективного міжнародного контролю за дотриманням режиму припинення вогню з огляду не стільки на протяжність лінії зіткнення, скільки на особливість конфлікту, однією із сторін якого (ініціатором і агресором) є ядерна держава – постійний член Ради Безпеки ООН.

²¹ Див. розділи частини I Щорічників СІПPI 2000-2025, <https://razumkov.org.ua/vydannia/sipri>.

²² Спеціальна моніторингова місія ОБСЄ в Україні. – OSCE, <https://www.osce.org/uk/node/117786>.

²³ Див., наприклад: Оперативна інформація станом на 08:00 11.05.2026 щодо російського вторгнення, <https://t.me/GeneralStaffZSU/38470>.

Варіант «традиційної» миротворчої операції ООН із залученням міжнародного сухопутного контингенту наразі вважається безперспективним з огляду на непідйомні масштаби такої місії загалом та очевидні проблеми з її комплектуванням і фінансуванням²⁴, навіть за умови, якщо РФ (як сторона конфлікту та постійний член РБ ООН) дасть згоду на її розгортання.

Альтернативою місії під егідою ООН могло б бути розгортання сил міжнародної коаліції західних держав («коаліції рішучих») для забезпечення режиму припинення вогню. Реалістичність реалізації такого варіанту також є не надто високою з огляду на ті ж самі фактори політичного та ресурсного характеру. Такі висновки підтверджуються, зокрема, у дослідженні авторитетного Міжнародного інституту стратегічних досліджень (International Institute for Strategic Studies, IISS)²⁵. IISS, розглядаючи три опції композиції міжнародної коаліції забезпечення режиму припинення вогню (малого, середнього та великого масштабу), переваги та обмеження кожної із них, доходять висновку, що жодна із них не може сприйматися як така, що здатна надійно гарантувати дотримання умов перемир'я.

Водночас «унікальний» статус країни-агресора не повинен сприйматися міжнародною спільнотою як нездоланна перешкода на шляху примушення агресора до миру. Ні право вето в ООН, ні ядерний потенціал росії не завадили Україні – за підтримки міжнародних партнерів – чинити опір і завдавати агресору втрат (військових, геополітичних, соціально-економічних та ін.), що змушує його шукати шляхи до припинення конфлікту. Відтак, це дає підстави говорити про наявність у проукраїнської коаліції таких вже апробованих «важелів впливу», які могли би лягти в основу складових майбутніх міжнародних гарантій безпеки України.

ГОЛОВНІ КОМПОНЕНТИ, КЛЮЧОВІ ГРАВЦІ ТА МОЖЛИВІ ВАРІАНТИ КОМПЛЕКСУ ГАРАНТІЙ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Насамперед слід констатувати факт критичного рівня ерозії міжнародного права як системи принципів і норм, що регулюють відносини між державами з метою забезпечення миру і співробітництва, а також недієздатності ключових міжнародних організацій (ООН, ОБСЄ), цілями яких є підтримка міжнародного миру та безпеки, запобігання та усунення загрози миру й придушення актів агресії або інших порушень миру, відповідно до принципів справедливості та міжнародного права (Статут ООН)²⁶.

З огляду на тривалий процес руйнації чинної системи світового порядку, система міжнародного права та відповідні міжнародні інституції наразі відіграють обмежену роль компонентів гарантій безпеки. Водночас, зафіксовані ними принципи, зокрема, незастосування сили чи загрози силою у міждержавних відносинах, дотримання суверенітету та територіальної цілісності держав, можуть бути елементами міжнародних безпекових гарантій, оскільки слугують базисом і одночасно вимогою до членів міжнародної спільноти стосовно невизнання за країною-агресором права на окуповані території та «нових кордонів», недопущення економічної діяльності на таких територіях тощо (як це було з Кримом та іншими ТОТ після 2014 р.).

При цьому, основою та ключовою складовою комплексу гарантій безпеки України мають бути національні оборонні спроможності, доповнені та підсилені міжнародними дво- та багатосторонніми договірними зобов'язаннями.

Членство в системах колективної безпеки не звільняє союзників від необхідності та зобов'язання розвивати власні оборонні

²⁴ Melnyk O., Umland A., Beyond the Minsk Agreements. – ECFR, https://ecfr.eu/article/commentary_beyond_the_minsk_agreements/.

²⁵ Ben Barry et al. «A European Reassurance Force for Ukraine: Options and Challenges». – IISS, <https://www.iiss.org/research-paper/2025/03/a-european-reassurance-force-for-ukraine-options-and-challenges/>.

²⁶ Статут Організації Об'єднаних Націй, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

спроможності. Зокрема ст. 3 Вашингтонського договору передбачає, що «...Сторони, діючи окремо чи колективно, шляхом постійного і ефективного вдосконалення **власних можливостей** та взаємодопомоги, підтримуватимуть і розвиватимуть свою **індивідуальну** та колективну здатність протистояти збройному нападу».

Україна, яка не є членом ні Північно-атлантичної (НАТО), ні Європейської (СПБО ЄС) структур безпеки, змушена в умовах збройного конфлікту йти шляхом зміцнення власних оборонних спроможностей та укладення двосторонніх угод про співробітництво у сфері безпеки з державами-членами цих структур, що в короткотерміновій і довгостроковій перспективі є базисом для розвитку колективних спроможностей.

Ухвалена 12 липня 2023 р. на саміті НАТО у Вільнюсі Спільна декларація G7 про підтримку України, започаткувала механізм довгострокових безпекових зобов'язань для України на шляху до членства в Альянсі²⁷. Декларація передбачає укладення двосторонніх угод щодо оборонної, фінансової та розвідувальної допомоги Україні з боку держав-підписантів. У розвиток декларації G7 про «гарантії безпеки» для України станом на зараз укладено 29 таких угод, кожна з яких містить положення про відповідні рамки співпраці в питаннях безпеки та оборони, економіки, оборонної промисловості, енергетики, належного врядування, протидії дезінформації, гібридним загрозам тощо.

Окремо взята кожна з цих угод не надає Україні жодних гарантій безпеки від російської агресії. Але в сукупності вони є важливими складовими в забезпеченні здатності України зміцнювати свій оборонний потенціал, захищати суверенітет і територіальну цілісність, а також забезпечують їй доступ до джерел військово-технічної, фінансової,

економічної та гуманітарної допомоги в захисті від агресії.

Слід також зазначити, що всі згадані двосторонні угоди не є константою – вони поширюються та поглиблюються в напрямках підвищення взаємної вигоди як для України, так і для країн-підписантів. Наразі Україна перетворилася з нетто-отримувача на контрибутора безпеки, а багатьма європейськими країнами вважається гарантом непоширення російської агресії на їх територію.

У 2025 р. як реальна гарантія безпеки подавалася угода між США та Україною про спільний видобуток критичних корисних копалин²⁸, підписання якої наче забезпечить Україну від агресії. Насправді ж, угода дає можливість залучення коштів для «відбудови та модернізації України у відповідь на великі руйнування, спричинені повномасштабним вторгненням росії в Україну», але не пропонує нічого в плані унеможливлення такої агресії. Більше того, «дух угоди» не завадив переговорній команді США пристати згодом на російську вимогу про вивід Збройних сил України з території Донецької обл.

Упродовж 2025 р. – початку 2026 р. стан справ у наданні Україні «гарантій безпеки» дещо змістився від укладення двосторонніх угод до колективної відповіді європейських країн на російську агресію – створення «коаліції охочих», до якої доєдналися також не-члени ЄС: Велика Британія, Канада, Норвегія, Туреччина, Австралія. Головні цілі Коаліції викладені в заяві Міністра оборони Великої Британії Дж. Лілі на початку її засідання у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі 10 квітня 2025 р.²⁹

«Наші плани добре опрацьовані, і ми маємо чіткі цілі для України. По-перше, забезпечити безпечне небо. По-друге, забезпечити безпечне море. По-третє,

²⁷ Див.: Спільна декларація про підтримку України. – Міністерство закордонних справ України, <https://mfa.gov.ua/pitannya-mizhnarodnoyi-bezpeki/spilna-deklaraciya-pro-pidtrimku-ukrayini>.

²⁸ Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки про створення Американсько-Українського інвестиційного фонду відбудови (Угода про обмежене партнерство). – Кабінет Міністрів України, <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/681/339/e31/681339e31d3dd033825712.pdf>.

²⁹ «Коаліція рішучих» озвучила чотири цілі для сил, що будуть в Україні. – Українська правда, <https://www.pravda.com.ua/news/2025/04/10/7506972/>.

підтримати мир на землі. І по-четверте, підтримати українські збройні сили, щоб вони стали найсильнішим стримуючим фактором».

У напрямі реалізації цих цілей з'являлися кілька ініціатив з врегулювання конфлікту, зокрема: ініціатива Великої Британії, Франції, Туреччини з формування миротворчих сил для контролю за виконанням мирної угоди³⁰; ініціатива Франції зі створенні «трьох ліній захисту»³¹, спрямована на довгострокову підтримку оборонних спроможностей України.

Проте, як ці ініціативи Коаліції (що стосувалися винятково періоду після укладення мирної угоди), так і її діяльність у цілому із самого початку зіткнулися з двома **принциповими дуалістичними обмеженнями: по-перше, переговорною непоступливістю сторін конфлікту і небажанням європейських країн вступати у прямий конфлікт з росією; і по-друге, потребою гарантій підтримки європейських ініціатив з боку США і відмовою адміністрації Трампа надавати таку підтримку.**

З огляду на це, діяльність Коаліції обмежується наразі переважно координаційною і політично-бюрократичною площиною, а допомога Україні надається її учасниками у двосторонньому форматі, згідно зі згаданими вище угодами.

Серед низки ризиків і факторів, що обмежують ефективність потенційної коаліції в тому чи іншому форматі, ключове місце посідає роль США, а саме – обґрунтовані сумніви у бажанні чинної адміністрації США активно підтримати коаліцію. Під американською підтримкою розуміється не лише компенсація браку європейських військових спроможностей, але й насамперед політико-військова парасолька для коаліції, за відсутності якої суттєво зростають ризики провалу місії і прямої конфронтації з російськими військами.

США

США розглядаються Україною та державами-партнерами як ключовий елемент зовнішніх гарантій безпеки як на рівні

двосторонніх зобов'язань, так і їх участі в будь-якому багатосторонньому форматі надання гарантій. Безпосередня участь Вашингтону у майбутніх домовленостях – навіть з обумовленими обмеженнями стосовно, наприклад, направлення американського сухопутного компоненту – має насамперед політичне значення. Окрім того, **лише США наразі та у найближчій перспективі здатні не лише забезпечити елемент ядерного стримування потенційного агресора, але й компенсувати брак повітряно-космічних, розвідувальних і логістичних спроможностей членів гіпотетичної проукраїнської коаліції держав-гарантів.** Що стосується важливості ядерної парасольки як інструменту стримування, то, очевидно, теоретикам, політикам і військовим стратегам доведеться внести певні корективи у наявні доктрини, враховуючи уроки російсько-української війни.

Позиція адміністрації Президента США Д. Трампа полягає у небажанні чинити тиск на кремль заради примушення до компромісу та уникнення зобов'язань участі у колективних та двосторонніх механізмах зовнішніх гарантій безпеки для України. Важливо зазначити, що відсутність намірів США брати на себе додаткові зобов'язання зумовлена не лише особливостями політики чинної адміністрації та особистими поглядами Д. Трампа та його команди. Причини зменшення інтересу США до залучення в європейську безпеку мають значно глибші та системні проблеми невідповідності між американськими амбіціями глобального домінування та наявними військовими й економічними ресурсами для їх реалізації³².

Відтак, у світлі поточних і довгострокових тенденцій змін у зовнішній політиці Вашингтону, а також останніх подій на Близькому Сході, **сприйняття США як гаранта безпеки – чи то у форматі двосторонніх домовленостей, чи як ключового елемента багатосторонніх угод, – вимагає критичної переоцінки.**

Один з уроків, який, очевидно, належить засвоїти лідерам багатьох країн регіону Перської затоки та за його межами,

³⁰ Захід готує реальні гарантії безпеки для України: що пропонують Франція, Британія та Туреччина. – ТСН, <https://tsn.ua/svit/zakhid-hotuye-realni-harantiyi-bezpeky-dlia-ukrayiny-shcho-proponuiut-frantsiia-brytaniia-ta-turechchyna-2993852.html>.

³¹ The West considering 3 lines of defense for Ukraine if war ends. – NEWS.am, <https://news.am/en/news/901321>.

³² A Grand Strategy of Consolidation. – Foreign Affairs, <https://www.foreignaffairs.com/united-states/trump-grand-strategy-consolidation-wes-mitchell>.

полягає у тому, що «союз зі США більше не гарантує безпеки»³³. На думку автора абрєвіатури BRIC (Дж. О'Нілла, ексміністра фінансів Великобританії і голови Chatham House), одним із наслідків війни проти Ірану може стати посилення тенденції переформатування світової структури торговельних і дипломатичних відносин, що розпочалася після терактів 11 вересня 2001 р. у США, зближення країн Перської затоки з Китаєм, Індією та їхнє поступове віддалення від Заходу. І, хоча Дж. О'Нілл говорить насамперед про економіку, підставою для його прогнозів є втрата авторитету США як гаранта безпеки³⁴.

Отже, при всій важливості отримання безпекових зобов'язань від Вашингтону, зусилля та поступки заради їх отримання, можуть не мати очікуваної практичної цінності з огляду на історичні прецеденти в недалекому минулому, зміни в американській зовнішній політиці після початку другого президентського терміну Д. Трампа та зазначені вище об'єктивні обмеження спроможностей США.

росія

Російська офіційна позиція стосовно надання гарантій безпеки Україні як складової мирного врегулювання зводиться до вербальної згоди та одночасного вихолощення предметних складових таких гарантій. Зокрема кремль категорично відхиляє будь-яке розгортання західних військ у повоєнній Україні, вважаючи присутність іноземних сил на українській території загрозою безпеці росії, та погрожує розглядати їх як законні військові цілі³⁵.

Кремль, своєю чергою, — якби парадоксально це не звучало на тлі претензій на статус супердержави — також вимагає

гарантій безпеки для росії — як «ключового елементу мирної угоди». Водночас, заявляючи про те, що будь-яка мирна угода має враховувати «гарантії безпеки для росії», а не лише для України³⁶, речники кремля одночасно посилюють сигнали про несприйняття будь-яких пропозицій, які б завадили «досягненню цілей сво», ліквідації «першопричин», тобто виконання російських ультиматумів стосовно, зокрема, відходу НАТО на кордони 1997 р., обеззброєнню України та заміні демократично обраної влади на проросійський режим в Україні³⁷. Іншими словами, гарантії безпеки для росії, на її погляд, мають означати усунення будь-якого спротиву реалізації її імперських амбіцій. У відповідь росія готова взяти на себе «м'які» зобов'язання бути миролюбною державою (видавати себе за неї), уникаючи запровадження механізмів верифікації та дотримання.

Отже, російське бачення таких гарантій полягає у де-факто ліквідації здатності України забезпечувати оборону власними силами та у накладенні суттєвих обмежень на оборонні спроможності НАТО. **На відміну від України, для якої гарантії безпеки є інструментом стримування російської агресії, росія вимагає «гарантій» свободи здійснення агресивної експансіоністської зовнішньої політики, визнання її претензій на зони впливу та права втручання у внутрішні справи сусідніх держав.**

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

Практично увесь період новітньої історії російсько-українських відносин є перманентним міждержавним конфліктом, що сягнув найвищої фази повномасштабної збройної агресії рф проти України. Станом на середину 2026 р. стратегічна ситуація на театрі воєнних дій набула стійкого характеру війни на виснаження або ж стратегічного «глухого

³³ Закінчення війни в Ірані. Що зробить Китай. — NV, <https://nv.ua/ukr/opinion/tramp-si-czinpin-zustrich-chomu-kitay-hoche-shvidkogo-zakinchennya-viyeni-proti-iranu-50591321.html>.

³⁴ Там само.

³⁵ Max Hunder and Susan Heavey, «Putin says foreign troops in Ukraine would be legitimate targets». — Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/putin-says-foreign-troops-ukraine-would-be-legitimate-targets-2025-09-05/>.

³⁶ Senior Russian diplomat says Moscow also needs security guarantees. — Reuters, <https://www.reuters.com/world/senior-russian-diplomat-says-moscow-also-needs-security-guarantees-2026-02-09/>.

³⁷ Russian Offensive Campaign Assessment. — ISW, <https://understandingwar.org/research/russia-ukraine/russian-offensive-campaign-assessment-february-4-2026/>.

кута», коли жодна зі сторін не спроможна досягти переконливої військової перемоги.

Вважається, що найбільш імовірним способом завершення війни наразі є політико-дипломатичне рішення, що передбачає відмову сторін від максималістських цілей, взаємних компромісів і дієвих зовнішніх гарантій дотримання мирних домовленостей сторонами конфлікту.

Проте, варіант компромісного завершення війни не усуває історичних цивілізаційних, політичних, економічних і соціальних протиріч між сторонами конфлікту та їх взаємних претензій. Він можливий лише за умов:

✓ однакової поваги сторонами міжнародного права та дотримання ними домовленостей, — що у випадку росії, як було з'ясовано вище, з не дуже високою імовірністю можливо лише на короткому повоєнному етапі;

✓ високої ефективності міжнародних безпекових організацій і наявності у них дієвих механізмів верифікації та дотримання, — чого, як також було з'ясовано вище, явно бракує.

Саме тому Україні, суттєво послабленій війною, сусідкою якої є значно ресурсно переважаюча її агресивна росія, потрібні додаткові гарантії безпеки.

Передусім очевидно, що припинення активних бойових дій не призведе до врегулювання російсько-українського конфлікту за результатами війни, яка не лише не вирішила, але й поглибила політичні протиріччя та причини, що призвели до збройного конфлікту, зруйнувала залишки взаємодовіри та поваги до двосторонніх домовленостей чи міжнародних зобов'язань російської держави.

Відтак, запобіжником від порушення кремлем домовленостей про припинення активних бойових дій і зобов'язань про ненапад має бути створення комплексу інструментів стримування та покарання, який би змінив стратегічні розрахунки політико-військового керівництва росії на користь відмови від агресії. При цьому, юридично зобов'язуючі зовнішні гарантії мають бути підкріплені відповідними механізмами та інструментами їх реалізації.

Потенційним гарантам безпеки України слід взяти до уваги той факт, що російська офіційна позиція стосовно надання гарантій безпеки Україні як складової мирного врегулювання зводиться до вербальної згоди та одночасного вихолощення предметних складових таких гарантій. Під російськими вимогами гарантій безпеки як «ключового елементу мирної угоди» слід розуміти виключно і насамперед «гарантії безпеки для росії», що означає усунення будь-якого спротиву реалізації її імперських амбіцій.

Не підлягає сумніву той факт, що питання надання Україні надійних гарантій безпеки є однією із головних передумов завершення російсько-української війни та мінімізації ризиків російської агресії в майбутньому. Однак відсутність спільної позиції між офіційним Києвом та ключовими партнерами України — потенційними надавачами безпекових гарантій — стосовно формату та змісту механізмів стримування та покарання потенційного агресора є однією з причин гальмування мирного процесу, а також перешкодою на шляху примушення кремля до змістовних мирних переговорів.

Безкомпромисне ставлення українського суспільства до необхідності отримання надійних гарантій запобігання російській агресії як невід'ємної складової мирної угоди та неготовність жертвувати довгостроковими перспективами миру заради негайного припинення вогню суттєво посилює переговорні позиції офіційного Києва у відстоюванні межі допустимих компромісів, у т. ч. в частині, що стосується гарантій безпеки.

Як свідчить історичний досвід, навіть найретельніше вивірені формулювання та юридично бездоганно закріплені договірні зобов'язання містять певні обмеження, стратегічну невизначеність і далеко не завжди гарантують вступ союзника у війну, якщо це не відповідає його національним інтересам або ж якщо ризики дотримання союзницьких зобов'язань суттєво перевищують ризики нехтування ними.

Попри об'єктивні застереження стосовно довіри до політичних і юридично зобов'язуючих міжнародних гарантій безпеки, їх наявність суттєво посилює національні спроможності стримування та протидії агресії, змушуючи потенційного агресора враховувати військові та

політичні ризики конфронтації з більш широкою коаліцією союзників. Навіть гіпотетична імовірність реалізації союзниками безпечових гарантій, наданих країні-потенційному об'єкту нападу, може стати вирішальним фактором стратегічної невизначеності у розрахунках потенційного агресора.

Водночас наразі така можливість є більш ніж примарною. Відсутність перспектив отримання Україною безпекових гарантій від окремих держав чи групи держав у формі зобов'язань надання негайної військової допомоги, а тим більше реалізації у разі порушення росією мирних домовленостей, зумовлена передусім ризиками прямого воєнного зіткнення з росією та застосування ядерної зброї.

Мінімізація зазначених ризиків значною мірою залежить від рівня прямого чи опосередкованого залучення США до гарантування безпеки України шляхом підписання двосторонньої угоди з Україною або/та зобов'язань з надання всебічної підтримки «коаліції рішучих», рішучість яких безпосередньо залежатиме від американської безпекової парасольки, в т. ч. ядерної.

США наразі зберігають провідну роль у міжнародних зусиллях з припинення російсько-української війни та у формуванні механізмів забезпечення режиму припинення вогню та довгострокових гарантій безпеки для України. Водночас зовнішня політика Білого дому та, зокрема, демонстративне нехтування власними зобов'язаннями та інтересами союзників по всьому світу викликає дедалі більше питань стосовно надійності американських гарантій та, відповідно, доцільності «плати» за

примарні обіцянки у формі реальних ресурсів і неприйнятних територіальних поступок. У світлі поточних і довгострокових тенденцій змін у зовнішній політиці Вашингтону, а також останніх подій на Близькому Сході, сприйняття США як гаранта безпеки – чи то у форматі двосторонніх домовленостей, чи як ключового елемента багатосторонніх угод, – вимагає критичної переоцінки.

Усвідомлення цих та інших обмежень міжнародних безпекових гарантій та особливостей їх реалізації є важливим для формування реалістичності очікувань при розгляді варіантів «NATO-light» (гарантій безпеки «на зразок ст. 5»), потенційного набуття повноправного членства в НАТО (або імовірних альтернативних коаліціях), або ж (малоймовірної) двосторонньої безпекової угоди зі США.

Водночас вже зараз створені передумови для поступового формування комплексу, або ж «набору» складових, який би максимально наблизив Україну до означеної цілі – набуття довгострокових і надійних гарантій безпеки, основою яких мають бути національні оборонні спроможності, доповнені та підсилені міжнародними дво- та багатосторонніми договірними зобов'язаннями.

Сьогодні, як ніколи, важливим є формування критичного погляду на перспективи отримання та на суть формальних гарантій безпеки, а також на способи створення реалістичних механізмів їх отримання та забезпечення, що сприятиме максимально обґрунтованій позиції України в мирних переговорах і мінімізації ймовірності повтору помилок на зразок Будапештського меморандуму.

Громадська думка стосовно перспектив і аспектів гарантій безпеки України¹

Розглядаючи різні варіанти довгострокових гарантій безпеки України, у т. ч. як складової мирних домовленостей і прийнятних для України компромісів, надзвичайно важливим фактором впливу є громадська думка. Українське суспільство неодноразово демонструвало активну позицію та готовність брати на себе відповідальність за майбутнє країни у критичні моменти новітньої історії.

В українському суспільстві є доволі великі – та безумовно обґрунтовані недавнім досвідом – сумніви стосовно готовності російської сторони дотримуватися укладеної мирної угоди. Так, 75,2% опитаних вважають, що «росія порушить угоду і нападе на Україну, як тільки це їй буде зручно» (таблиця «З яким із наведених тверджень Ви згодні найбільшою мірою?»).

Висловлюючи позицію стосовно можливих поступок з боку України заради мирної угоди з агресором, 73,1% опитаних категорично відкидають компроміс стосовно реальних гарантій безпеки. Більшість респондентів також вважає неможливими відмову від курсу України на членство в ЄС (47,9%) і в НАТО (48,6%) – як складових довгострокових безпекових гарантій (діаграма «Якщо говорити про різні аспекти можливої мирної угоди з росією, як Ви вважаєте, у яких із наведених аспектів можна поступатися заради підписання угоди, а в яких не можна?»).

Абсолютна більшість громадян України готова проголосувати за вступ України до ЄС (83%) та НАТО (71,3%). Важливо також звернути увагу, наскільки суттєво зросла громадська підтримка вступу в ЄС (з 55,6% у 2021 р. до 83% у 2026 р.) і НАТО (з 47,8% у 2021 р. до 71,3% у 2026 р.) за роки повномасштабної агресії (діаграми «Якби Ви взяли участь у референдумі стосовно вступу України до ЄС, то як би Ви проголосували?» і «Якби Ви взяли участь у референдумі стосовно вступу України до НАТО, то як би Ви проголосували?»).

Що стосується оцінок надійності тих чи інших складових гарантій безпеки, то найбільш надійними (цілком надійними та скоріше надійними) українці вважають «зміцнення Збройних сил та оборонних спроможностей України без будь-яких обмежень, забезпечення стабільного фінансування Збройних сил України» – 88,2%. Інші потенційні варіанти гарантій безпеки, запропоновані

в опитуванні, отримали дещо нижчі оцінки, також вважаються надійними більшістю респондентів (діаграма «Чи вважаєте Ви надійними такі гарантії безпеки, якщо вони будуть надані Україні?»).

Обираючи між різними варіантами зовнішніх гарантій, «членство в НАТО» вбачається найкращим способом забезпечення безпеки України та втричі переважає опції «нейтральний статус» та варіантів двосторонніх чи багатосторонніх угод (діаграма «Що ви вважаєте найкращим способом забезпечення безпеки України?»).

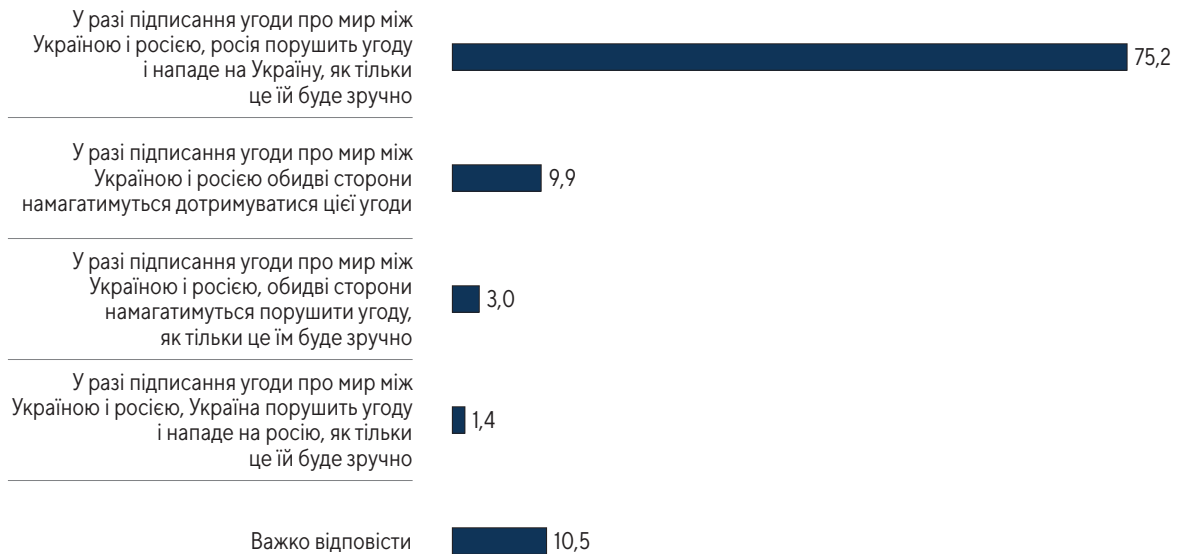
Переважна більшість українців (57,8%) вірить у здатність НАТО захиститися від російського нападу, хоча майже третина (28,6%) дотримується протилежної думки (діаграма «Як Ви вважаєте, НАТО здатне чи не здатне ефективно захиститися у разі нападу росії?»).

Водночас, попри високу оцінку здатності (ймовірно – військової спроможності) НАТО захиститися від російського нападу та сприйняття членства в НАТО як найкращого способу забезпечення безпеки України (зовнішніх гарантій), лише 24,5% респондентів вірять, що «у разі нападу на одну з країн всі члени НАТО негайно прийдуть на допомогу», а 25,3% вважають, що «держави-члени НАТО не будуть ризикувати життям своїх громадян заради безпеки союзників». Примітно, що 39,2% припускають «скоріше так» та вважають, що «головна відповідальність за безпеку і оборону мають забезпечувати національні уряди». Тобто така точка зору доволі чітко відображає зазначені вище оцінки найбільш надійного способу гарантій безпеки, а саме «зміцнення Збройних сил та оборонних спроможностей України без будь-яких обмежень, забезпечення стабільного фінансування Збройних сил України» (діаграма «Чи вірите ви у надійність гарантій колективної безпеки для держав-членів НАТО?»).

¹ Дані соціологічних досліджень Центру Разумкова. Більш детально див.: <https://razumkov.org.ua/sotsiologija/pres-relizy>.

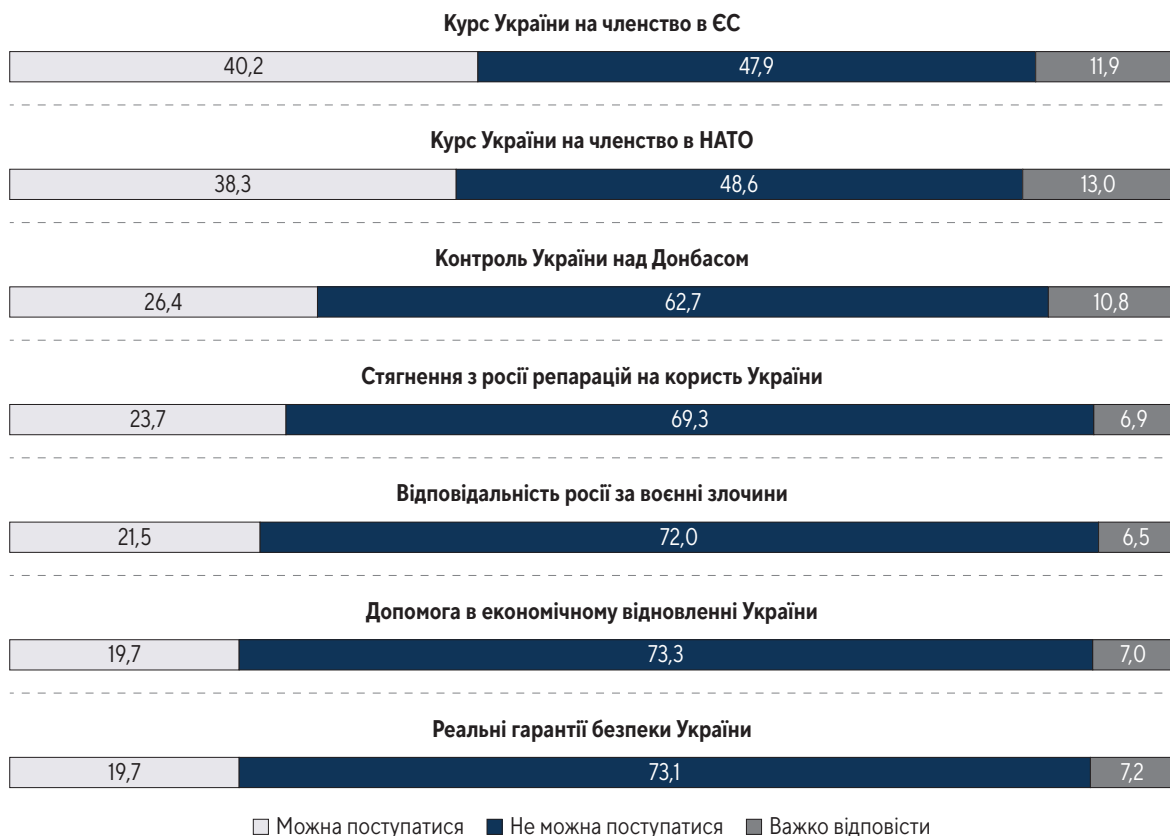
З ЯКИМ ІЗ НАВЕДЕНИХ ТВЕРДЖЕНЬ ВИ ЗГОДНІ НАЙБІЛЬШОЮ МИРОЮ?

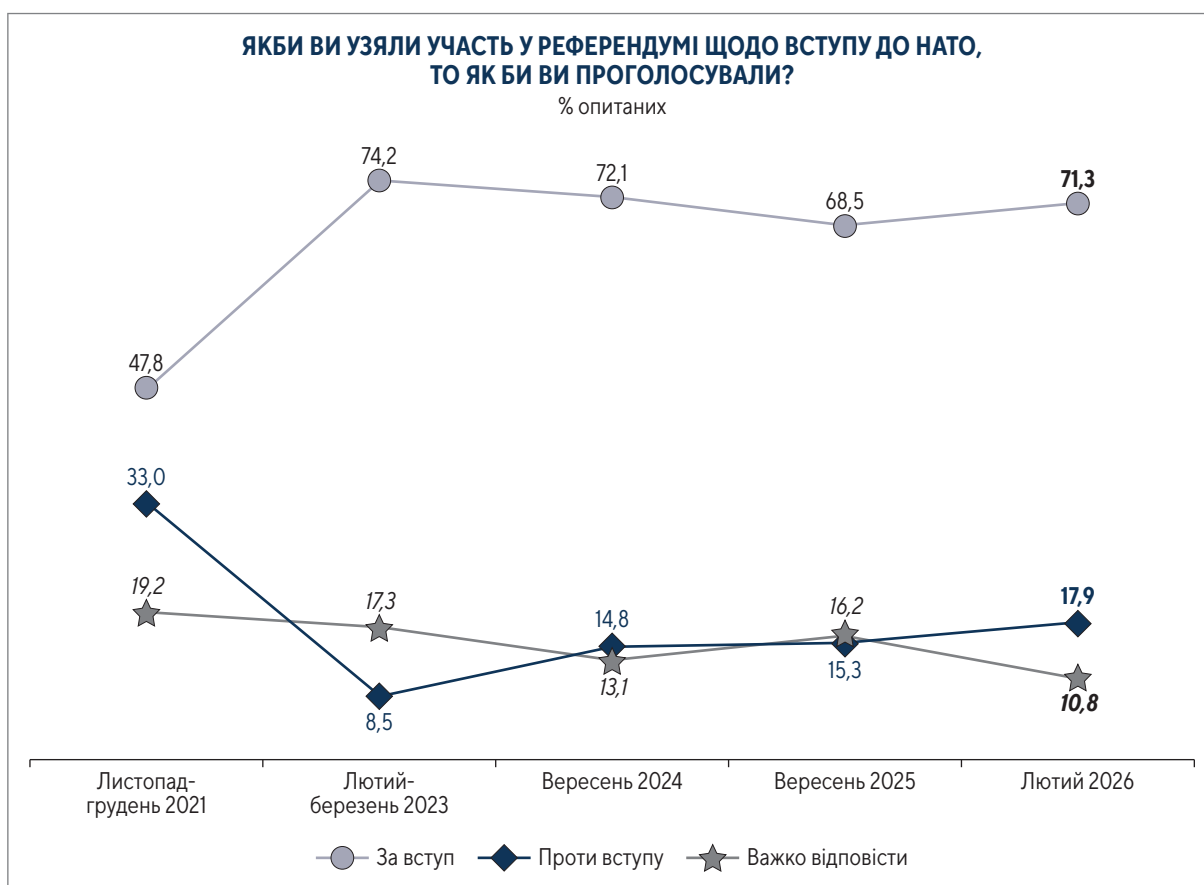
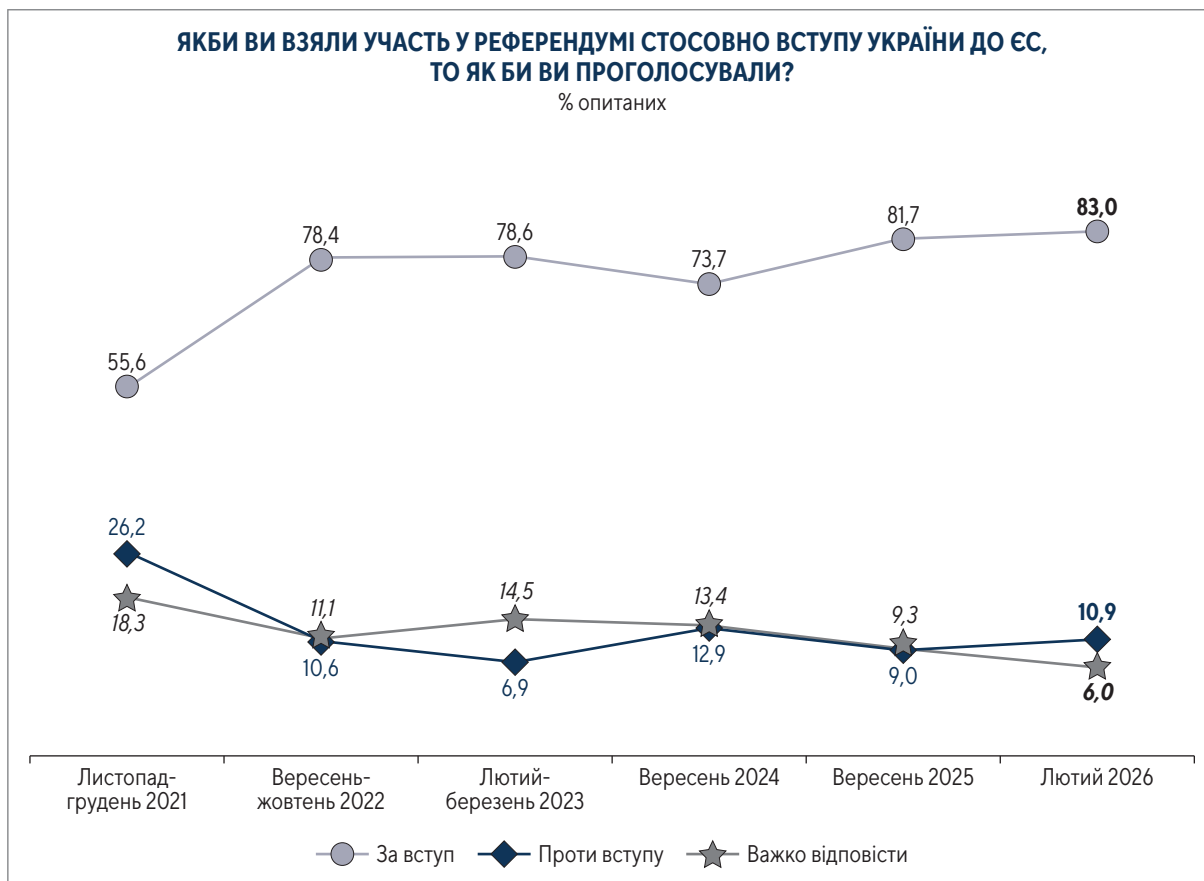
% опитаних

ЯКЩО ГОВОРИТИ ПРО РІЗНІ АСПЕКТИ МОЖЛИВОЇ МИРНОЇ УГОДИ З РОСІЄЮ, ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, У ЯКИХ ІЗ НАВЕДЕНИХ АСПЕКТІВ МОЖНА ПОСТУПАТИСЯ ЗАРАДИ ПІДПИСАННЯ УГОДИ, А В ЯКИХ НЕ МОЖНА?

% опитаних

ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ НАДІЙНИМИ ТАКІ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ, ЯКЩО ВОНИ БУДУТЬ НАДАНІ УКРАЇНІ?

% опитаних

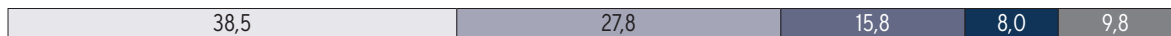
Зміцнення Збройних сил та оборонних спроможностей України без будь-яких обмежень, забезпечення стабільного фінансування Збройних сил України

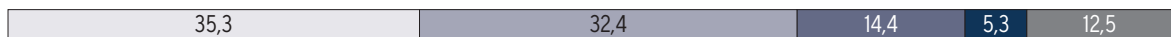
Створення в рамках гарантій безпеки для України «безпольотної зони». Західні країни забезпечуватимуть повітряне патрулювання, прикриття винищувачами та системами ППО для аеропортів України

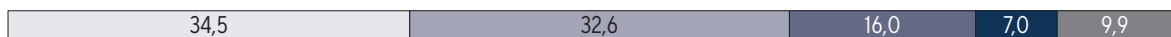
Забезпечення ефективної санкційної політики

Вступ України до НАТО

Забезпечення умов для набуття членства України у Євросоюзі, зокрема, відкриття переговорного процесу про вступ України до ЄС

Створення в рамках майбутньої мирної угоди 40-кілометрової буферної зони між українськими та російськими військами, розгортання в тилу України багатотисячного воєнного контингенту з числа військовослужбовців європейських країн

Розміщення в Україні бійців американських приватних військових компаній

Створення системи юридично зобов'язуючих багатосторонніх партнерських гарантій на рівні лідерів держав щодо оборонної підтримки України

Цілком надійна
 Скоріше надійна
 Скоріше не надійна
 Зовсім не надійна
 Важко відповісти

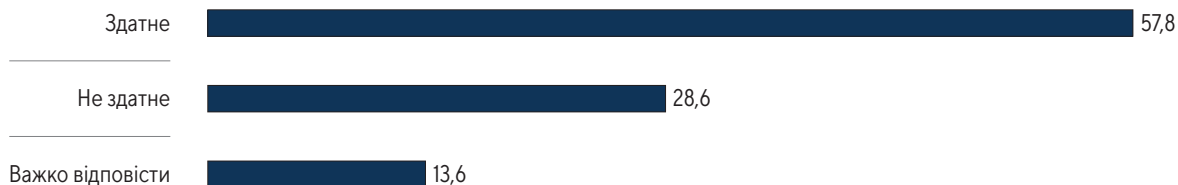
ЩО ВИ ВВАЖАЄТЕ НАЙКРАЩИМ СПОСОБОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ?

% опитаних

ЯК ВИ ВВАЖАЄТЕ, НАТО ЗДАТНЕ ЧИ НЕ ЗДАТНЕ ЕФЕКТИВНО ЗАХИСТИТИСЯ У РАЗІ НАПАДУ РОСІЇ?

% опитаних

ЧИ ВІРИТЕ ВИ У НАДІЙНІСТЬ ГАРАНТІЙ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ НАТО?

% опитаних

ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ ВІД ЯКИХ КРАЇН ВИ ВВАЖАЄТЕ НАДІЙНИМИ, А ВІД ЯКИХ – НЕ НАДІЙНИМИ?				
% опитаних				
	Буде дотримуватися гарантій і зможе захистити Україну	Буде дотримуватися гарантій, але не зможе захистити Україну	Не буде дотримуватися гарантій, якщо надасть їх	Важко відповісти
ЄС у цілому	61,9	23,9	5,9	8,3
НАТО в цілому	54,8	21,3	11,2	12,7
Велика Британія	49,4	33,6	6,5	10,5
США	44,0	26,0	13,2	16,9
Німеччина	35,7	48,3	6,4	9,5
Країни Північної Європи (Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція)	24,0	54,7	7,3	13,9
Франція	23,7	58,1	6,0	12,3
Канада	22,3	54,6	7,6	15,5
Балтійські країни (Латвія, Литва, Естонія)	20,1	63,8	4,4	11,7
Туреччина	17,6	46,1	18,7	17,6
Польща	17,1	57,6	12,9	12,4
Чехія	12,3	61,1	7,3	19,4
Італія	11,6	56,6	13,2	18,6
Румунія	4,2	50,6	25,0	20,1
Китай	4,1	9,4	74,3	12,1
росія	1,2	1,5	90,0	7,3

Експертні оцінки перспектив і аспектів гарантій безпеки України

Абсолютно очевидно є важливість отримання Україною довгострокових гарантій безпеки як критично необхідної передумови забезпечення дотримання росією режиму припинення вогню та умов для довгострокового та сталого миру.

Саме тому 90% опитаних експертів вважають, що «реальні гарантії безпеки України» не можуть бути предметом компромісу заради підписання мирної угоди з РФ, хоча й незначна частка дотримується протилежної думки (6,7%) або не має відповіді на це питання (3,3%). Питання, з яких українські експерти найчастіше висловлюють готовність іти на поступки, також певною мірою впливають на дієвість гарантій безпеки, але ймовірно є менш критичними складовими комплексу вітчизняних і міжнародних гарантій (діаграма «У яких із наведених аспектів можна поступитися заради підписання мирної угоди, а в яких не можна?»).

Абсолютна більшість українських експертів (93,3%) погоджується з твердженням, що «у разі підписання угоди про мир між Україною і росією, росія порушить угоду і нападе на Україну, як тільки це їй буде зручно» (діаграма «З яким із наведених тверджень Ви згодні найбільшою мірою?»).

Оцінюючи потенційні варіанти гарантій безпеки або ж радше окремі компоненти системи гарантій безпеки, вітчизняні експерти вважають найбільш надійними (цілком і скоріше надійними):

✓ допомогу партнерів у створенні потужного, здатного забезпечити головні потреби Сил оборони, оборонно-промислового сектору України, у т. ч. у вигляді спільних підприємств (93,3%);

✓ допомогу партнерів у зміцненні ЗСУ та оборонних спроможностей України без будь-яких обмежень, забезпечення стабільного фінансування ЗСУ (86,7%);

✓ вступ України до ЄС (83,3%);

✓ вступ України до НАТО (70%);

✓ забезпечення ефективної санкційної політики проти росії (63,3%).

Найбільш надійними вважаються компоненти, що стосуються власних оборонних спроможностей. Примітно, що членство України в ЄС вважається більш надійною складовою комплексу гарантій безпеки, ніж членство в НАТО. При цьому вступ до НАТО отримав найвищу оцінку гарантій за критерієм «цілком надійні» — 36,7% (діаграма «Чи вважаєте ви надійними такі гарантії безпеки, якщо вони будуть надані Україні?»).

Членство в НАТО також вважається українськими експертами найкращим способом (56,7%) забезпечення безпеки України серед моделей безпекового співробітництва з партнерами. Маючи можливість обирати лише один варіант із запропонованих, жоден із опитаних експертів не віддав переваги угодам «без можливості безпосередньої участі армії країни-партнера у бойових діях», а тим паче — нейтральному статусу (діаграма «Яку модель безпекового співробітництва з партнерами ви вважаєте найкращим способом забезпечення безпеки України?»).

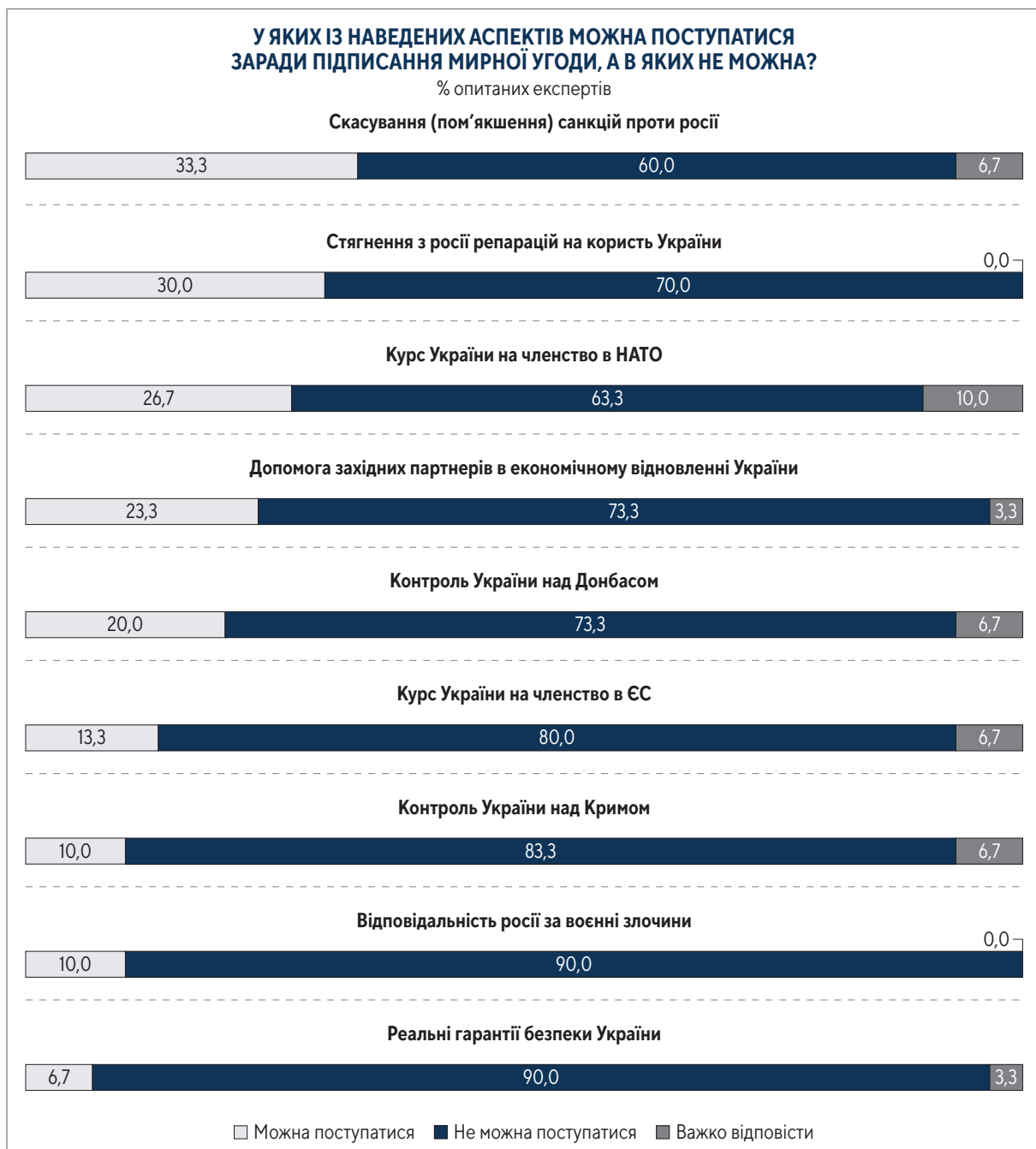
Віру або ж експертне припущення про готовність всіх членів НАТО негайно прийти на допомогу у разі нападу на одну з країн поділяють лише 3,3% опитаних. Абсолютна ж більшість українських експертів (83,3%) припускає, що «скоріше так, але головна відповідальність за безпеку і оборону мають забезпечувати національні уряди». Водночас 13,3% висловили впевненість у тому, що «держави-члени НАТО не будуть ризикувати життям своїх громадян заради безпеки союзників» (діаграма «Чи вірите Ви у надійність гарантій колективної безпеки для держав-членів НАТО?»).

¹ Експертне опитування проведене Соціологічною службою Центру Разумкова у період 17-27 квітня 2026 р. Опитано 30 державних і недержавних експертів у сфері міжнародних відносин і національної безпеки.

Українські експерти висловили доволі високу впевненість у надійності більшості західних партнерів. Так, жоден із опитаних не поставив під сумнів перспективи виконання зобов'язань країнами Балтії (Латвія, Литва, Естонія), Великою Британією, Польщею та Румунією, і лише незначна частка респондентів висловила сумніви стосовно інших партнерів чи готовності дотримуватися гарантій Європейським Союзом (10%) і НАТО (13,3%). Третина експертів (33,3%) висловила впевненість, що США не будуть дотримуватися гарантій, а ще 20% не змогли визначитися із відповіддю. У розподілі відповідей між варіантами «не зможе захистити» і «зможе захистити» на особливу

увагу, звичайно, заслуговують оцінки готовності та можливостей США як ключового потенційного гаранта безпеки України, оскільки лише чверть українських експертів (26,7%) вважає, що США будуть дотримуватися гарантій і зможуть захистити Україну.

Надійність та дієвість російських і китайських гарантій безпеки отримали практично однаково негативні експертні оцінки. Жоден з українських експертів не вважає надійними гарантії безпеки Москви та Пекіну (діаграма «Чи вважаєте Ви надійними та дієвими гарантії безпеки від наступних держав?»).

З ЯКИМ ІЗ НАВЕДЕНИХ ТВЕРДЖЕНЬ ВИ ЗГОДНІ НАЙБІЛЬШОЮ МИРОЮ?

% опитаних експертів

ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ НАДІЙНИМИ ТАКІ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ, ЯКЩО ВОНИ БУДУТЬ НАДАНІ УКРАЇНІ?

% опитаних експертів

Вступ України до НАТО

Вступ України до ЄС

Допомога партнерів у створенні потужного, здатного забезпечити головні потреби Сил оборони, оборонно-промислового сектору України, в т. ч. у вигляді спільних підприємств

Допомога партнерів у зміцненні Збройних сил та оборонних спроможностей України без будь-яких обмежень, забезпечення стабільного фінансування Збройних сил України

Створення в рамках гарантій безпеки для України «безпольотної зони». Західні країни забезпечуватимуть повітряне патрулювання, прикриття винищувачами та системами ППО

Цілком надійна
 Скоріше надійна
 Скоріше не надійна
 Зовсім не надійна
 Важко відповісти

ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ НАДІЙНИМИ ТАКІ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ, ЯКЩО ВОНИ БУДУТЬ НАДАНІ УКРАЇНІ?

% опитаних експертів

(продовження)

Забезпечення ефективної санкційної політики проти росії

Створення в рамках майбутньої мирної угоди 40-кілометрової буферної зони між українськими та російськими військами по обидва боки кордону, розгортання в тилу України багатотисячного військового контингенту з числа військовослужбовців європейських країн

Створення системи юридично зобов'язуючих багатосторонніх партнерських гарантій на рівні чинних лідерів держав щодо оборонної підтримки України

Цілком надійна
 Скоріше надійна
 Скоріше не надійна
 Зовсім не надійна
 Важко відповісти

ЯКУ МОДЕЛЬ БЕЗПЕКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА З ПАРТНЕРАМИ ВИ ВВАЖАЄТЕ НАЙКРАЩИМ СПОСОБОМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ?

% опитаних експертів

ЧИ ВІРИТЕ ВИ У НАДІЙНІСТЬ ГАРАНТІЙ КОЛЕКТИВНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ НАТО?

% опитаних експертів

ЧИ ВВАЖАЄТЕ ВИ НАДІЙНИМИ ТА ДІЄВИМИ ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ ВІД НАСТУПНИХ ДЕРЖАВ (СОЮЗІВ)?

% опитаних експертів

	Буде дотримуватися гарантій і зможе захистити Україну	Буде дотримуватися гарантій, але не зможе захистити Україну	Не буде дотримуватися гарантій, якщо надасть їх	Важко відповісти
Велика Британія	43,3	50,0	0,0	6,7
Країни Північної Європи (Данія, Норвегія, Фінляндія, Швеція)	33,3	60,0	3,3	3,3
НАТО в цілому	33,3	40,0	13,3	13,3
США	26,7	20,0	33,3	20,0
Польща	20,0	70,0	0,0	10,0
Німеччина	13,3	66,7	10,0	10,0
Балтійські країни (Латвія, Литва, Естонія)	10,0	86,7	0,0	3,3
ЄС у цілому	10,0	66,7	10,0	13,3
Франція	10,0	76,7	3,3	10,0
Канада	10,0	80,0	3,3	6,7
Туреччина	6,7	56,7	16,7	20,0
Чехія	6,7	70,0	6,7	16,7
Румунія	3,3	86,7	0,0	10,0
Італія	0,0	73,3	13,3	13,3
Китай	0,0	0,0	83,3	16,7
росія	0,0	0,0	90,0	10,0

Міжнародно-правові акти та документи міжнародних організацій стосовно безпекових гарантій

ДОГОВІР ПРО ДРУЖБУ, СПІВРОБІТНИЦТВО І ПАРТНЕРСТВО МІЖ УКРАЇНОЮ І РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ (1997 р.)¹

(витяг)

Стаття 1

Високі Договірні Сторони як дружні, рівноправні і суверенні держави засновують свої відносини на взаємній повазі та довірі, стратегічному партнерстві та співробітництві.

Стаття 2

Високі Договірні Сторони, відповідно до положень Статуту ООН і зобов'язань по Заключеному акту Наради з безпеки і співробітництва в Європі, поважають територіальну цілісність одна одної і підтверджують непорушність існуючих між ними кордонів.

Стаття 3

Високі Договірні Сторони будують відносини одна з одною на основі принципів взаємної поваги суверенної рівності, територіальної цілісності, непорушності кордонів, мирного врегулювання спорів, незастосування сили або загрози силою, включаючи економічні та інші способи тиску, права народів вільно розпоряджатися своєю долею, невтручання у внутрішні справи, додержання прав людини та основних свобод, співробітництва між державами, сумлінного виконання взятих міжнародних зобов'язань, а також інших загальновизнаних норм міжнародного права.

МЕМОРАНДУМ ПРО ГАРАНТІЇ БЕЗПЕКИ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЄДНАННЯМ УКРАЇНИ ДО ДОГОВОРУ ПРО НЕРОЗПОВСЮДЖЕННЯ ЯДЕРНОЇ ЗБРОЇ (1994 р.)²

(витяг)

1. Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтверджують Україні їх зобов'язання згідно з принципами Заключеного акта НБСЄ поважати незалежність і суверенітет та існуючі кордони України.

2. Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтверджують їх зобов'язання утримуватися від загрози силою чи її використання проти територіальної цілісності чи політичної незалежності України, і що ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватися проти України, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом Організації Об'єднаних Націй.

3. Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтверджують Україні їх зобов'язання згідно з принципами Заключеного акта НБСЄ утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, і таким чином отримати будь-які переваги.

¹ Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією (1997 р.). – Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text.

² Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (1994 р.). – Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text.

4. Російська Федерація, Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії і Сполучені Штати Америки підтверджують їх зобов'язання домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй з метою надання допомоги Україні як державі-учасниці Договору про нерозповсюдження ядерної зброї, що не володіє ядерною зброєю, в разі, якщо Україна стане жертвою акту агресії або об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї.

СТАТУТ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ³

Глава VII

Дії щодо загрози миру, порушень миру та актів агресії

Стаття 39

Рада Безпеки визначає існування будь-якої загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії та надає рекомендації, або вирішує те, які дії варто вжити відповідно до статей 41 та 42 для підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки.

Стаття 40

Щоб запобігти погіршенню ситуації, Рада Безпеки має повноваження, перш ніж надавати рекомендації або вирішити про вжиття заходів, передбачених статтею 39, зажадати від зацікавлених сторін виконання тих тимчасових заходів, які вона вважатиме за необхідні або бажані. Такі тимчасові заходи не повинні завдавати шкоди правам, вимогам або позиції зацікавлених сторін. Рада Безпеки належним чином урахує невиконання цих тимчасових заходів.

Стаття 41

Рада Безпеки має повноваження вирішувати, які заходи, не пов'язані з використанням збройних сил, повинні вживатися для виконання її рішень, і вона може зажадати від Членів Організації Об'єднаних Націй застосування цих заходів. Ці заходи можуть включати повне або часткове припинення економічних відносин, залізничних, морських, повітряних, поштових, телеграфних, радіо або інших засобів сполучення, а також розрив дипломатичних відносин.

Стаття 42

Якщо Рада Безпеки вважатиме, що заходи, передбачені в статті 41, можуть виявитися недостатніми або вже виявилися недостатніми, вона має повноваження вжити такі дії повітряними, морськими або сухопутними силами, які виявляться необхідними для підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки. Такі дії можуть включати демонстрацію сили, блокаду й інші операції повітряних, морських або сухопутних сил Членів Організації Об'єднаних Націй.

Стаття 43

1. Усі Члени Організації для того, щоб зробити свій внесок у справу підтримання міжнародного миру та безпеки, зобов'язуються надавати в розпорядження Ради Безпеки на її вимогу й відповідно до особливої угоди або угод необхідні для підтримання міжнародного миру та безпеки збройні сили, допомогу й відповідні засоби обслуговування, включаючи право проходу.

³ Статут Організації Об'єднаних Націй. – Верховна Рада України, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

2. Така угода або угоди визначають чисельність і рід військ, ступінь їхньої готовності, їхнє загальне розташування та характер надаваних засобів обслуговування і допомоги.

3. Переговори про укладення угоди або угод проводяться в якомога коротший термін з ініціативи Ради Безпеки. Вони проводяться між Радою Безпеки та Членами Організації Об'єднаних Націй або між Радою Безпеки та групами Членів Організації і підлягають ратифікації державами, що підписали їх, відповідно до їхніх конституційних процедур.

Стаття 44

Коли Рада Безпеки вирішує застосувати силу, то перш ніж зажадати від Члена Організації, не представленого в Раді, надання збройних сил на виконання зобов'язань, прийнятих ним на підставі статті 43, вона запрошує цього Члена Організації, якщо він цього побажає, взяти участь у рішеннях Ради Безпеки щодо використання контингентів збройних сил цього Члена Організації.

Стаття 45

З метою забезпечення для Організації Об'єднаних Націй можливості вживати термінові військові заходи, Члени Організації повинні тримати в стані негайної готовності контингенти національних військово-повітряних сил для спільних міжнародних примусових дій. Чисельність і ступінь готовності цих контингентів і плани їхніх спільних дій визначаються Радою Безпеки за допомогою Військово-Штабного Комітету в межах, зазначених в особливій угоді або угодах, згаданих у статті 43.

Стаття 46

Плани застосування збройних сил складаються Радою Безпеки за допомогою Військово-Штабного Комітету.

Стаття 47

1. Військово-Штабний Комітет створюється для того, щоб давати поради й надавати допомогу Раді Безпеки з усіх питань, що стосуються військових потреб Ради Безпеки в справі підтримання міжнародного миру та безпеки, використання військ, наданих у її розпорядження, і командування ними, а також регулювання озброєнь і можливого роззброювання.

2. Військово-Штабний Комітет складається з Начальників Штабів постійних членів Ради Безпеки або їхніх представників. Будь-який Член Організації Об'єднаних Націй, не представлений постійно в Комітеті, запрошується Комітетом співробітничати з ним, якщо ефективно здійснення обов'язків Комітету вимагає участі цього Члена Організації в роботі Комітету.

3. Військово-Штабний Комітет, перебуваючи в підпорядкуванні Ради Безпеки, відповідає за стратегічне керівництво будь-якими збройними силами, наданими в розпорядження Ради Безпеки. Питання, що ставляться командуванню такими силами, повинні бути розроблені пізніше.

4. Військово-Штабний Комітет може, з дозволу Ради Безпеки й після консультування з належними регіональними органами, засновувати свої регіональні підкомітети.

Стаття 48

1. Дії, які потрібні для виконання рішень Ради Безпеки з метою підтримання міжнародного миру та безпеки, вживаються всіма Членами Організації Об'єднаних Націй або деякими з них, залежно від того, як це визначить Рада Безпеки.

2. Такі рішення виконуються Членами Організації безпосередньо, а також шляхом їхніх дій у відповідних міжнародних установах, членами яких вони є.

Стаття 49

Члени Організації повинні об'єднуватися для надання взаємної допомоги в проведенні заходів, рішення про які ухвалене Радою Безпеки.

Стаття 50

Якщо Рада Безпеки вживає превентивних або примусових заходів проти будь-якої держави, будь-яка інша держава, незалежно від того, чи є вона Членом Організації, яка зазнає особливих економічних проблем, що виникли через здійснення згаданих вище заходів, має право консультиватися з Радою Безпеки на предмет вирішення таких проблем.

Стаття 51

Цей Статут жодним чином не обмежує невід'ємне право на індивідуальну або колективну самооборону у разі збройного нападу на Члена Організації, до того часу, поки Рада Безпеки не здійснить заходів, необхідних для підтримання міжнародного миру та безпеки. Заходи, вжиті Членами Організації Об'єднаних Націй при здійсненні цього права на самооборону, негайно повідомляються Раді Безпеки і жодним чином не зачіпають повноваження і відповідальність Ради Безпеки відповідно до цього Статуту щодо вжиття в будь-який час таких дій, які вона вважатиме необхідними для підтримання або відновлення міжнародного миру та безпеки.

ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНИЙ ДОГОВІР (1949 р.)⁴

(витяг)

Стаття 3

Для забезпечення ефективнішої реалізації цілей цього Договору Сторони, діючи окремо чи колективно, шляхом постійного і ефективного вдосконалення власних можливостей та взаємодопомоги, підтримуватимуть і розвиватимуть свою індивідуальну та колективну здатність протистояти збройному нападу.

Стаття 4

Сторони консультиватимуться між собою щоразу, коли, на думку якоїсь із них, виникне загроза територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці будь-якої із сторін.

Стаття 5

Сторони погоджуються, що збройний напад на одну або кількох із них у Європі чи у Північній Америці вважатиметься нападом на них усіх: і, відповідно, вони домовляються, що в разі здійснення такого нападу кожна з них, реалізуючи своє законне право на індивідуальну чи колективну самооборону, підтверджене Статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу тій Стороні або Сторонам, які зазнали нападу, і одразу здійснить, індивідуально чи спільно з іншими Сторонами, такі дії, які вважатимуться необхідними, включаючи застосування збройної сили, з метою відновлення і збереження безпеки у Північноатлантичному регіоні.

⁴ Північноатлантичний договір, Вашингтон, округ Колумбія. – NATO, <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/1949/04/04/the-north-atlantic-treaty?selectedLocale=uk>.

Стаття 6

При застосуванні Статті 5 збройним нападом на одну або більше Сторін слід вважати збройний напад, здійснений:

- на територію будь-якої із Сторін у Європі чи у Північній Америці, на алжирські департаменти Франції, на територію Туреччини чи на острови під юрисдикцією будь-якої із Сторін, розташовані в зоні Північної Атлантики на північ від Тропіка Рака;
- на збройні сили, кораблі чи літальні апарати будь-якої із Сторін, які перебувають в межах цих територій або в якомусь іншому регіоні Європи, де на момент набуття цим Договором чинності були розміщені окупаційні війська будь-якої із Сторін, а також у Середземному морі чи в зоні Північної Атлантики на північ від Тропіка Рака.

ДОГОВІР ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ (2009 р.)⁵

(витяг)

Стаття 42

Спільна політика безпеки і оборони (СПБО) є невід'ємною частиною спільної зовнішньої та безпекової політики. Вона забезпечує Союзові оперативну спроможність, що спирається на цивільні та військові засоби. Союз може використовувати їх у місіях поза межами Союзу, щоб підтримувати мир, запобігати конфліктам та зміцнювати міжнародну безпеку згідно з принципами Статуту Організації Об'єднаних Націй. Виконання цих завдань здійснюється із використанням ресурсів, що надаються державами-членами.

Спільна політика безпеки і оборони охоплює поступове формування спільної оборонної політики Союзу. Це приведе до спільної оборони, якщо так одностайно вирішить Європейська Рада. У такому разі Європейська Рада рекомендує державам-членам ухвалити таке рішення згідно з їхніми відповідними конституційними вимогами.

Політика Союзу згідно з цією Секцією не шкодить особливому характеру безпекової та оборонної політики певних держав-членів та поважає зобов'язання певних держав-членів, що вважають свою спільну оборону реалізованою в Організації Північноатлантичного Договору згідно з умовами Північноатлантичного Договору та узгодженою в цих рамках зі спільною безпековою та оборонною політикою.

Держави-члени надають у розпорядження Союзу цивільні та військові ресурси для здійснення Спільної політики безпеки і оборони і таким чином сприяють досягненню цілей, визначених Радою. Ті держави-члени, що разом створюють багатонаціональні сили, також можуть надавати їх у розпорядження спільної безпекової та оборонної політики...

Рішення, що стосуються Спільної політики безпеки і оборони, включаючи рішення про започаткування місій відповідно до цієї статті, Рада ухвалює одностайно на підставі пропозиції Верховного представника Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки або за ініціативою держави-члена. Верховний представник разом з Комісією, якщо необхідно, може пропонувати використовувати як національні засоби, так й інструменти Союзу.

Рада може довірити групі держав-членів виконання місії в рамках Союзу з метою захисту цінностей Союзу та служіння його інтересам. Виконання таких місій регулює стаття 44.

Держави-члени, військовий потенціал яких задовольняє вищі критерії, та які взяли одна щодо одної більш тісні зобов'язання в цій сфері з огляду на найбільш відповідальні місії,

⁵ Договір про Європейський Союз. – zakon.cc, <https://zakon.cc/law/filesb5cdf905884e9748c9b69fb8d2df63ea851f32ad0a4b851e9516fb8707308479.pdf>.

запроваджують постійну структурну співпрацю в рамках Союзу. Цю співпрацю регулюють положення статті 46. Це не впливає на положення статті 43.

Якщо держава-член зазнає збройної агресії на своїй території, інші держави-члени мають щодо неї обов'язок усіма можливими засобами допомагати їй та підтримувати її згідно зі статтею 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй. Це не шкодить особливому характеру безпекової та оборонної політики окремих держав-членів.

Зобов'язання та співпраця у цій сфері повинні відповідати зобов'язанням в межах Організації Північноатлантичного Договору, який лишається фундаментом колективної безпеки та форумом її виконання для тих держав, що є її членами.

Стаття 43

Зазначені в частині 1 статті 42 місії, для виконання яких Союз може використовувати цивільні та військові засоби, охоплюють спільні операції з роззброєння, гуманітарні та рятувальні операції, надання консультацій та допомоги у військових справах, місії запобігання конфліктам і миротворчі, місії збройних сил з урегулювання кризових ситуацій, зокрема встановлення миру та пост-конфліктна стабілізація. Усі ці місії можуть сприяти боротьбі проти тероризму, включаючи шляхом підтримки третіх країн у боротьбі проти тероризму на їхніх територіях.

Стаття 44

У рамках рішень, ухвалених відповідно до статті 43, Рада може довірити виконання місії групі держав-членів, що мають необхідний потенціал та намір взяти на себе таку місію. Такі держави-члени разом із Верховним представником Союзу з питань закордонних справ і політики безпеки погоджують між собою керівництво місією.

Держави-члени, що беруть участь у виконанні місії, постійно інформують Раду про перебіг місії за власною ініціативою або на вимогу іншої держави-члена. Якщо виконання місії спричиняє важливі наслідки або потребу змінити цілі, обсяг та умови виконання, визначені в рішеннях, зазначених в частині 1, держави-члени, що беруть участь у місії, невідкладно інформують Раду. У таких випадках Рада ухвалює необхідні рішення.

Колектив авторів: О. Мельник (керівник проєкту), А. Биченко, Д. Добровольський, М. Міщенко, М. Пашков, М. Сунгуровський, Ю. Якименко.

Редакційно-видавничий відділ: З. Міщеня, О. Шаповал, Т. Овсяник.

Наша адреса:

01032, м. Київ, бул. Тараса Шевченка, 33Б, 7-й поверх

Телефон: (38 044) 201-11-98

Факс: (38 044) 201-11-99

e-mail: info@razumkov.org.ua

Вебсторінка: www.razumkov.org.ua

